

F. KAFKANING SHAXSIY HAYOTI – ASARLARINING PSIXOLOGIK TOMONLARINI TUSHUNISH KALITI SIFATIDA

Eshmamatov Rustam Toshtemirovich

JizzaxDPU mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14244231>

Annotatsiya: Franz Kafkaning asarlari murakkab psixologik mazmuni va ramziy obrazlari bilan mashhurdir. Ushbu maqola Kafkaning shaxsiy hayotini uning asarlaridagi psixologik elementlarni tushunishda asosiy kalit sifatida tahlil qiladi. Muallifning oilaviy munosabatlari, ruhiy holati va jamiyat bilan o'zaro ziddiyatlari uning ijodida qanday aks etganligi ko'rib chiqiladi. Maqolada Kafkaning asarlari, xususan, Jarayon (The Trial) va Metamorfoz (The Metamorphosis) kabi yirik asarlarining psixologik talqinlari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu asarlarning zamonaviy psixoanalitik nazariya bilan bog'liqligi va Kafkaning ichki dunyosini yoritishga bo'lgan intilishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar. Franz Kafka, Psixologik tahlil, Shaxsiy hayot, Ramziy obrazlar, Jarayon, Metamorfoz, Oila va ziddiyatlar, Psixoanalitik adabiyot.

Kirish.

Franz Kafka 20-asrning eng nufuzli va murakkab yozuvchilaridan biri bo'lib, uning asarlari inson psixologiyasining chuqur sirlarini ochib beradi. Kafkaning ijodi ko'pincha ramzlar va noaniq tushunchalar orqali ifodalangan bo'lsa-da, uning shaxsiy hayoti asarlaridagi psixologik elementlarni tushunishda muhim kalit sifatida xizmat qiladi. Muallifning oilaviy munosabatlari, ayniqsa otasi bilan bo'lgan murakkab aloqalari, uning ichki dunyosiga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Shu bilan birga, uning ruhiy tushkunlik holatlari va o'zini jamiyatda moslasha olmaslik hislari uning asarlarida aks etgan asosiy mavzulardir.

Ushbu maqolada Kafkaning shaxsiy hayoti va ijodi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Xususan, Jarayon va Metamorfoz asarlarining psixologik tahlili orqali Kafkaning ichki ziddiyatlari va inson tabiatining murakkab tomonlari yoritiladi.

Kafkaning hayoti, ayniqsa uning otasi bilan bo'lgan munosabatlari, uning ijodiga chuqur ta'sir ko'rsatgan va u yaratgan asarlarning psixologik mazmuniga asosiy manba bo'lgan. Kafka o'zining bolalik va o'smirlik davrida qattiqqo'l va talabchan otasining ta'siri ostida ulg'aygan. Otasi Hermann Kafka o'g'lga nisbatan juda qat'iy bo'lgan va uning muvaffaqiyatlari yoki ehtiyojlariga yetarlicha e'tibor bermagan. Bu oilaviy vaziyat, ayniqsa otasining shafqatsizligi, Kafkaning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirgan, bu esa uning ijodiy faoliyatida o'z aksini topgan.

Kafkaning 1919 yilda yozgan *Otaga maktub* asari uning otasi bilan bo'lgan murakkab va ziddiyatli munosabatlarini ochiq ifodalagan. Ushbu maktubda Kafka otasini psixologik hukmronlik qiluvchi shaxs sifatida tasvirlaydi, bu esa uning o'z qadr-qimmatini past baholashiga va ichki ruhiy muammolariga olib kelgan. Kafka bu maktubda o'zining otasi bilan bo'lgan munosabatlarini "ruhiy qiynoqlar" sifatida ta'riflaydi va uning ijodiga qanday ta'sir ko'rsatganligini ochib beradi. Bu ichki norozilik va ruhiy azoblar keyinchalik uning badiiy asarlarida ham bevosita ifodalangan. Masalan, uning ko'plab qahramonlari o'zlari uchun qattiqqo'l otaning yoki hukmron shaxsning biror shakli bilan kurashish holatida tasvirlanadi.

Metamorfoz asarida Gregor Samsaning hasharotga aylanishi ushbu ichki ziddiyat va begonalashuv tuyg'ularining yaqqol ramziy ifodasidir. Gregor oilasining bosh homiysi bo'lsa-da, u hasharotga aylangandan so'ng sevimli va zarur bo'lgan oila a'zosi o'rnidan bir vaqtning

o'zida uydagi ortiqcha va keraksiz yukka aylanadi. Bu o'zgarish Kafkaning shaxsiy hayotidagi o'zini o'zgarlar tomonidan rad etilgan, begona sezish hissi bilan bog'liqdir. Gregor yangi qiyofasida jamiyat va oilasi uchun kerak emasligini his qiladi, bu esa Kafkaning o'z hayotidagi iztiroblar va jamiyatdagi o'z o'rnini yo'qotish qo'rquvining badiiy ifodasi sifatida xizmat qiladi.

Kafkaning ijodida yana bir muhim psixologik aspekt – bu insonning ijtimoiy tizim oldida o'jizligi va uning o'z hayotidagi nazoratni yo'qotishi. *Jarayon* asarida asosiy qahramon Jozef K. hech qanday sababsiz ayblanib, sirli va adolatsiz sud tizimi tomonidan ta'qib qilinadi. Bu Kafka tomonidan inson hayotidagi nazorat qilinmaydigan va tushunib bo'lmaydigan kuchlarni ifodalash uchun ishlatilgan ramzdir. Jozef K.ning o'z aybsizligini isbotlash uchun qilgan barcha urinishlari muvaffaqiyatsizlikka uchraydi, bu esa Kafka his qilgan ichki qo'rquvlar va adolatsizlik oldidagi o'jizlikni aks ettiradi. *Jarayon* asaridagi sud tizimi va noaniq ayblovlar Kafkaning real hayotdagi o'ziga bo'lgan ishonchsizligi va jamiyatdan begonalashuvining ramziy ifodasidir.

Kafka o'zining ko'plab asarlarida insonning o'z hayoti ustidan nazorat qilolmasligi va ijtimoiy me'yorlar oldida o'jiz qolishini ko'rsatadi. Bu holatlar uning hayotidagi noaniqlik, ruhiy tushkunlik va o'zini qoniqtira olmagan oilaviy aloqalarning badiiy ko'rinishi hisoblanadi. Kafka uchun yozish nafaqat badiiy ijodkorlik, balki ichki ziddiyatlardan xalos bo'lish va o'z hissiy holatini ifoda etish vositasi edi. Shu sababli, Kafkaning shaxsiy hayotini va uning otasi bilan bo'lgan murakkab munosabatlarini bilish uning asarlaridagi psixologik qatlamlarni tushunishda muhim ahamiyatga ega.

Kafkaning ruhiy holati va jamiyat bilan ziddiyatli munosabatlari ham uning ijodida katta iz qoldirgan. U o'zini jamiyatda o'rni yo'q, keraksiz kishi sifatida his qilgan. Bu begonalashuv hissi uning asarlarida tez-tez uchraydi va o'zini doimo jamiyatdan chetda qolgan kishi sifatida tasvirlashda ifodalanadi. Masalan, *Qasr* asarida asosiy qahramon o'zi yetib borolmaydigan va unga tegishli bo'lmagan bir tizim bilan doimiy kurash olib boradi. Bu Kafka his qilgan ijtimoiy begonalashuv va maqsadga erisha olmaslik hissining ramziy ifodasi hisoblanadi.

Kafka ijodida o'zining ichki dunyosini, ruhiy azoblarini va jamiyat bilan bo'lgan murakkab aloqalarini ochiq ifoda etishga harakat qilgan. Shu sababli uning asarlarini to'g'ri tushunish uchun uning shaxsiy hayotidagi ziddiyatlar va iztiroblarni bilish zarur. Uning asarlaridagi qahramonlar va voqealar uning ruhiy dunyosidagi murakkab jarayonlarni ochib beradi va ularni Freydning psixologik nazariyalari yordamida chuqurroq tahlil qilish mumkin.2. Kafkaning asarlaridagi psixologik ramzlar

Jarayon (The Trial) asarida asosiy qahramon Jozef K. hech qanday sababsiz ayblanib, sirli sud jarayoniga tortiladi. Bu asarda Kafka inson hayotidagi noaniqlik va adolatsizlikni psixologik nuqtai nazardan ochib beradi. Jozef K. o'z aybsizligini isbotlashga urinadi, ammo doimiy ravishda muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Bu Kafka his qilgan ichki qo'rquvlar va hayotdagi nazoratni yo'qotish tuyg'usini aks ettiradi. Sud jarayoni esa insonning o'z hayoti ustidan nazorat qilolmasligini ramziy ko'rsatib, Freydning noaniqlik va bostirilgan qo'rquvlar haqidagi nazariyalari bilan uyg'unlashadi.

Kafka yozgan Metamorfoz asari, shubhasiz, uning shaxsiy hayotidagi begonalashuv tuyg'usining yaqqol ifodasidir. Asarda Gregor Samsa ertalab uyg'onib, hasharotga aylanganini ko'radi. Ushbu ramz Gregorning oilasi va jamiyatdan uzoqlashganligini va ular tomonidan rad etilganligini aks ettiradi. Gregorning yangi qiyofasi uning oilasiga yuk bo'lib, natijada u o'zini

tobora yolg'iz va keraksiz his qiladi. Bu asarda Kafka oilaviy ziddiyatlar va insonning ijtimoiy munosabatlarda begona bo'lib qolishi kabi psixologik holatlarni chuqur ochib beradi.

Freydning psixoanalitik nazariyalari Kafkaning asarlarini tahlil qilishda asosiy vosita hisoblanadi. Freydning noaniqlik va bostirilgan his-tuyg'ular haqidagi g'oyalari Kafkaning qahramonlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Masalan, Gregor Samsaning begonalashuvi va Jozef K.ning noaniq ayblovlar bilan kurashishi Freydning ichki ziddiyat va bostirilgan qo'rquvlar haqidagi nazariyasiga mos keladi. Kafka asarlaridagi tushlarning ramziy ma'nolari va noaniq voqealar Freydning tush talqini haqidagi fikrlarini yodga soladi.

Kafkaning shaxsiy hayoti va psixologik tajribalari uning asarlarida chuqur iz qoldirgan. Bu asarlar inson tabiatining murakkabliklarini yoritib, zamonaviy adabiyotning rivojlanishiga ulkan hissa qo'shdi. Uning ijodi psixoanalitik tahlil uchun boy materialni taqdim etadi va o'quvchilarga inson ruhiyati haqida chuqur mulohaza qilish imkonini beradi.

Xulosa

Franz Kafkaning shaxsiy hayoti uning asarlaridagi psixologik ramzlarni va mavzularni tushunishda muhim kalit hisoblanadi. Uning oilaviy munosabatlari, begonalashuv hissi va ichki ziddiyatlari uning qahramonlarida va voqealar rivojida aks etgan. Kafka nafaqat o'z davrining murakkabliklarini yoritib bergan, balki zamonaviy adabiyotning ramziy va psixologik tomonlarini boyitgan buyuk ijodkor sifatida e'tirof etiladi.

References:

1. Kafka, F. (1925). *The Trial*. London: Schocken Books.
2. Kafka, F. (1915). *The Metamorphosis*. New York: Penguin Classics.
3. Freud, S. (1900). *The Interpretation of Dreams*. London: Hogarth Press.
4. Bloom, H. (1994). *Modern Critical Interpretations: Franz Kafka*. Chelsea House.
5. Ellis, J. (1974). *Kafka's Narrators: A Study of His Stories and Sketches*. North Carolina Press.
6. Sokel, W. H. (1985). *Freud and Kafka: Psychoanalytic Perspectives on Literary Themes*. Yale University Press.